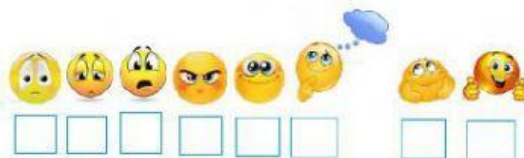


Виберіть смайлик, що відображає ваш настрій.



Пантелеймона Куліш «Чорна рада».

Характеристика образів

Які асоціації викликають у вас слова «Чорна рада»?

У романі П. Куліша «Чорна рада» широко й детально, в живих образах та виразних яскравих картинах змальовано доленосні для української нації часи Руїни. Складними були відносини між простим козацтвом, але серед запорожців П. Куліш зобразив і таких представників минувщини, яких він возвеличив і з гордістю пишався ними.

Сьогодні на уроці ми проаналізуємо образи твору, визначимо історичну та художню правду у творі. З'ясуємо яким же повинен бути справжній патріот, державний діяч України.

Визначте героїв твору «Чорна рада»

Головні герої	Другорядні герої

Упізнай героя. З'єднайте цитату та героя (поставити цифру біля характеристики)

☐ *...високий, огрядний собі пан, кругловидий, русявий; голова в кучерях, як у золотому вінку; очі ясні, веселі, як зорі; і вже чи ступить, чи заговорить, то справді по-гетьманськи ☐ *Здоровенний козарлюга. Пика широка, засмалена на сонці; сам опасистий; довга, густа чуприна, піднявшись перше вгору, спадала за ухо, як кінська грива; уси довгі, униз позакручені, аж на жупан ізвисали; очі так і грають, а чорні, густі брови аж геть піднялись над тими очима ☐ *Чи заговорить, чи рукою поведе, чи піде по хаті — так усякому на душі мов сонечко світить ☐ *Чоловічок сей був у короткій старенькій свитині, у полотняних штанах, чоботи шакапові попротоптувані — і пучки видно. Хіба по шаблі можна б здогадуватися, що воно щось не просте: шабля аж горіла од золота; да й та на йому була мов чужа. І постать, і врода в його була зовсім не гетьманська. Так наче собі чоловік простенький, тихенький ☐ *...тільки похитувався, гладячи черево; а щоки — як кавуни: сміявся од щирого серця. Така була в його вдача ☐ *Діти мої! Наступає страшна година: перехрестить, мабуть, нас Господь ізнов огнем да мечем. Треба нам тепер такого полковника, щоб знав, де вовк, а де лисиця. Послужив я православному християнству з батьком Хмельницьким, послужу вам, дітки, ще й тепер, коли буде на те ваша воля ☐ *Він добрий був син і щирий козак; лучче йому з нудьги загинути, ніж панотця навек преогорчити і золоту свою славу гряззю закаляти ☐ *Темний він був на очі, а ходив без проводиря; у латаній свитині і без чобіт, а грошей носив повні кишені. Що ж він робив із тими грішми? Викупляв невольників із неволі. Іще ж до того знав він лічити усякі болісті і замовляти усякі рани	1.Яким Сомко). 2.Петро Шраменко 3.Леся). 4.Іван Брюховецький 5.Шрам 6. Кирило Тур 7. Божий чоловік 8. Черевань
--	--

Хто претендував на булаву?

Переходячи до цих історичних образів, слід розуміти, що саме ці люди у свій час вирішували питання підлеглості чи незалежності України, проблему національного відродження чи національного занепаду.

Час був дуже тяжкий. Яким Сомко прагнув зробити перепис, щоб утихомирити людей і визначити кожному місце в суспільстві: козаки мали захищати свій рідний край, селяни – орати і сіяти, науковці рухати науку і прогрес.

Брюховецький кинув же безглузду утопічну ідею рівності, яку й не думав впроваджувати в життя, але яка була унікальною наживкою для черні, що могла забезпечити йому перемогу на виборах. Звичайно, переміг користолюбний Брюховецький, але і Яким Сомко був винен у тому, що не провів належної агітації, не згуртував своїх прибічників.

Після невдалих виборів настала похмура ніч Великої Руїни, бездержавності, повного закабалення України Польщею та Росією.

- *Хто такий Сомко Яким Семенович в історії? (знайти в інтернеті)*

- *Хто такий Брюховецький Іван Мартинович в історії? (знайти в інтернеті)*

Яків Сомко

Робота з таблицею.

Відмінне і спільне між історичною особою та літературним героєм.

Яким Сомко

Спільне	Відмінне
1. Виражав погляди козацької старшини.	1. Вік герою: під час Ніжинської ради, за історичними джерелами, Сомко був літньої людиною, а в романі він дуже молодий, ще й не одружений.
2. Зневажливо ставився до черні, хотів навічно закріпити стати без права переходу з одного в інший.	2. Погляди стосовно зовнішньої політики: за історичними даними, Сомко був прихильником союзу з Росією, а в "Чорній раді" він поміркована людина, прагне автономії України.
3. І в літописах, і в романі однаково подано Ніжинську раду і збройний конфлікт під час виборів гетьмана.	3. Моральне обличчя: історія свідчить, що був далеко не безгрішний у політиці, в романі Сомко кришталево чесна й порядна людина.

4. Історичні факти свідчать, що Яким Сомко був скараний на горло за велінням І.Брюховецького, про це згадується і в романі.

4. Стосунки із Золотаренком: за історичними даними, Золотаренко не зрікався булави на користь Сомка, а навпаки.

- *Яким ви уявляєте Якіма Сомка?*
- *Знайдіть у тексті і запишіть портрет Якіма Сомка.*
- *Яка позиція Сомко до панської Польщі, запорозького демократизму, міської голоти, старшини та своїх супротивників?*
- *Яка найзаповітніша мрія Сомка?*
- *Що свідчить про чесність і порядність Я. Сомка у ставленні до своїх суперників?*
- *Як Сомко реагував на прагнення окремих козаків щодо проведення чорної ради?*
- *Яким Сомко зневажливо ставився до запорожців. Чим же його захоплював Кирило Тур?*
- *Після двобою Кирила Тура із Петром, Сомко сказав : "Молода, батьку, знайшлась би й друга, а Кирила Тура другого не буде". Чи образив він цими словами почуття Лесі ?*
- *Чому Яким Сомко не погодився на пропозицію Кирила Тура рятуватися втечею?*
- *Чи осудили б ви Сомка, якби він з допомогою Тура утік? Відповідь обґрунтуйте.*

Портрет:

- красивий, високий;
- міцний, кремезний;
- кругловидий; очі ясні, веселі як зорі;
- русявий; голова в кучерях, як у золотому вінку;
- ходить, говорить по-гетьманськи ,у дорогому вбранні.

Допишіть в пусті прямокутнички риси характеру Якова Сомка

Яким
Сомко

Іван Брюховецький

- Яким змальовує автор Івана Брюховецького?

- *В якому одязі ходить Брюховецький до виборів і після виборів?*
- *За що і як старі січовики на чолі з батьком Пугачем прокляли Івана Брюховецького?*
- *Чому Брюховецький сам не наважується вбити Якіма у тюрмі?*
- *Якби зустрілись на полі бою Яків Сомко та Іван Брюховецький, то хто б переміг?*

- *Як ставиться до Брюховецького автор? Аргументуйте відповідь.*

Портрет:

- середнього віку;
- середнього росту; постать і врода зовсім не гетьманська;
- так наче чоловік простенький, тихенький (не ватажок);
- очі якісь чудні;
- читає із-під тишка (злодій...пройдисвіт, гадюка) .

Допишіть в пусті прямокутнички риси характеру Якова Сомка

Іван
Брюховецький

Отже, якщо образ Сомка автор змальовує в прикрашеному, романтичному вигляді, прагнучи показати людину державного розуму, державних інтересів, то Брюховецького він характеризує як підступну зрадливу і амбіційну натуру. Це політичний авантюрист, людина без честі і гідності.

Інші образи твору

Іван Шрам

- *Яким постає перед нами полковник Шрам? Зверніться до тексту роману.*
- *Представником яких сил виступає Шрам?*
- *Чому Шрам одночасно був попом і полковником?*

- *За що Шрам отримав таке прізвище?*
- *Що змусило полковника з сином вирушити у далеку путь?*

Образ Івана Шрама твориться романтичними засобами. Він нагадує героя Айвенго-пілігрима (мандрівника) Вальтер Скотта. Це і козак, і священник, подорожній богомолець. Шпори під його рясою і хрест дивно поєднуються у вбранні героя: «... по одежі і сивій бороді, сказати би, піп, а по шаблюці під рясою, по пістолях за поясом і по давніх шрамах на виду – старший козарлюга». У річищі романтичної поетики романіст підкреслює в образі старого Шрама два начала – козацьке, військове і духовне, релігійне». Не зважаючи на «літа і рани», герой їде «Україну рятувати», прагне утвердити міцну гетьманську владу, встановити мир і спокій. Його обурило поведінка козацько-панської верхівки, яка не дбає за Україну й навіть зраджує її інтереси: «Усяке, мов звірюка, про свою тільки шкуру да про свій берліг дбає»; «Барабашів тепер повна Вкраїна». Як відомо, образ Барабаша-зрадника зображено в «Думі про Хмельницького та Барабаша». Рішучість характеру і невдоволеність становищем у країні передає його образне й афористичне мовлення: «Свари та чвари, і вже гетьманською булавою почали гратись, мов ціпом».

Кирило Тур

Кирило Тур — втілення козацького лицарства, романтичний і найбільш суперечливий образ.

- *Коли ми вперше знайомимося з К. Туром?*
- *Чому Кирило надає перевагу Я. Сомку?*
- *Як інші герої твору ставляться до козака Тура?*
- *Чому Кирило вирішив зберегти життя Я. Сомку, жертвуючи своїм? Як це характеризує запорожця?*
- *Чи можна вважати К. Тура втіленням запорозької вольниці та козацького лицарства. Наведіть переконливі аргументи.*

Кредо Тура:

- «Честь і слава, військова справа, щоб і сама себе на сміх не давала, і ворога під ноги топтала».
- «Наша мати — війна з бусурманами, наша сестра — гостра шабля!.. Запорожця господь створив не для запічка

Портрет:

- «здоровенний козарлюга»;
- очі «так і грають», «враг його знає — глянеш раз: здається, супиться, глянеш удруге: моргне довгим усом так, наче зараз і підніме тебе на сміх»;
- кремезна постать з розкішними вусами;
- широка, буйна натура прагне простору, незвичайних пригод, одчайдушних вчинків.

Допишіть в пусті прямокутнички риси характеру Якова Сомка



На творення характеру Кирила Тура мала великий вплив усна народна творчість, зокрема, легенди, перекази про козака Мамая. Тур також характерник. Правда, він з іронією підкреслює, що вміє напустити ману на свого супротивника, а тому, мовляв, легко перемагає ворогів. Насправді цей козак був винахідливим та сміливим, навіть нехтував смертю. По-лицарськи Кирило розуміє смисл життя: «А над усе – честь і слава, військова справа, щоб і сама себе на сміх не давала і ворога під ноги топтала... слава ніколи не вмере, не поляже, лицарство козацьке всякому розкаже». В цьому аспекті його образ перегукується з Тарасом Бульбою з однойменної повісті Гоголя. Образ Кирила Тура втілює волелюбність, лицарський дух козацтва.

- *Чи хотіли б ви мати такого побратима як Кирило Тур? Чому?*

Петро Шраменко.

- *Чому Петро вирішив разом із батьком вирушити у дорогу?*
- *Як він ставиться до політичної ситуації на Україні?*

- Чим пояснити його повагу до гетьмана Я. Сомка, свого батька?
- Яким чином довів П. Шраменко свою любов до Лесі?
- Що свідчить про романтичність відтворення П. Кулішем цього героя?
- Прокоментуйте розмову наприкінці твору П. Шраменка з Божим чоловіком? Що в результаті цього спілкування зрозумів козак?

Портрет:

- дужий, молодий козак; «орел не козак»;
- привабливий.

Риси характеру:

- чесний і сміливий; відважний і благородний;
 - вірний і добрий;
 - здатний щиро кохати;
 - «добрий син і щирий козак».
- Чи продовжить, на вашу думку, Петро Шраменко справу свого батька?
Відповідь прокоментуйте.

Михайло Черевань та Гвинтовка

- Що дізнається читач про М. Череваня та Гвинтовку з твору?
- Як герої ставиться до Я. Сомка та його прибічників?
- Як ставляться герої до майбутнього України?

Про роль М. Череваня під час Хмельниччини Куліш не каже нічого, лише згадує, як козаки йому польське золото шапками носили, що він має в своєму мастку безцінну колекцію зброї та кубків, а воєнних трофеїв нагарбав стільки, що за них купив хутір. Багатий хutorянин буває досить жорстоким: до Гвинтовки він приїхав у трофейному ридвані і сміявся з княгині, яка впізнала свою карету. Патріотизм у Череваня абсолютно відсутній, йому давно стала байдужою доля України, бо під впливом своєї дружини, сестри Гвинтовки, він взагалі став думати лише про багатство.

Василь Невільник, Божий чоловік, Пугач — «січовий дід».

- Хто такий Божий чоловік у творі?
- Про що свідчить його зовнішність і портретна характеристика?
- Чому герой, збираючи гроші, не витрачав їх на себе, а використовував під час викупу козаків з неволі?
- Чому Пугач є втіленням кращих запорозьких традицій?

Пугач — захисник минувшини:

- носій і захисник давніх демократичних порядків, традицій і звичаїв;
- дотримання козацького законодавства;
- підтримка демократичних порядків, рівності між людьми, соціальної справедливості;
- прагнення приборкати гнобителів народу, обмежити владу панства, припинити урядову сваволю;
- «січовий дід» — своєрідний суддя.

Народні ідеали гуманізму, мудрості, моральної досконалості яскраво розкриті в образі сліпого бандуриста — Божого чоловіка. На сторінках роману він відзначається високою свідомістю, розумінням подій, виявляє своє неприйняття щодо дріб'язковості, мізерності буденного життя.

Автор вималював у художньому світі романтичний образ пророка, жебрака, співця, незвичайної людини, який нагадує образ парії (пригноблена, безправна людина) Вальтер Скотта й образ Перебенді в Тараса Шевченка. До таких виняткових людей у романі належать «Чоловік божий», Василь Невольник, батько Пугач.

Складіть сенкан до одного з героїв твору

У чотирьох прямокутниках є твердження, які ви маєте уважно прочитати й обрати саме те, з яким ви погоджуєтесь, поставте галочку.

Україні були потрібні такі патріоти, як Сомко, щоб вона стала процвітаючою, незалежною, самостійною державою

Україні були потрібні такі гетьмани, як Брюховецький, бо він є прихильником Росії, а без Росії нашої державі не обійтися

Уся проблема України не в гетьманах, а в самих українцях, їхній надмірній довірливості, невмінні аналізувати ситуацію й співвідносити факти

Україні потрібна консолідація всіх політичних сил: заради спільного блага та державних інтересів Сомко мав би об'єднатися з Брюховецьким